(BW)

M Ø T E

i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

onsdag den 1. februar 1984 kl. 14.

Møtet ble ledet av fungerende formann, Guttorm Hansen.

Til stede var: Gro Harlem Brundtland, Johan Buttedahl, Kjell Magne Fredheim, Einar Førde, Guttorm Hansen, Hans Hammond Rossbach, Arne Skauge, Grethe Værnø, Per Hysing-Dahl, Odvar Nordli, Knut Frydenlund, Gunnar Berge, Alf Bjørnø, Thor Knudsen, Reiulf Steen, Harald Synnes, Petter Thomassen, Hans Olav Tungesvik, Arnold Weiberg-Aurdal, Stein Ørnhøi, Helen Bøsterud (for Liv Aasen), Per A. Utsi (for Asbjørn Sjøthun), Håkon Randal (for Harald U. Lied), Anders Talleraas (for Torstein Tynning), Odd With (for Jakob Aano).

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Statsminister Kåre Willoch, utenriksminister Svenn Stray, statsråd Mona Røkke, Justisdepartementet, statsråd Anders C. Sjaastad, Forsvarsdepartementet.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet:

Fra Utenriksdepartementet: Utenriksråd Kjell Eliassen, statssekretær Eivinn Berg, ekspedisjonssjef Per Ravne, ambassadør Dagfinn Stenseth, førstekonsulent Torbjørn Frøysnes.

Videre var til stede komiteens faste sekretær, Jan Tore Holvik.

D a g s o r d e n :

1. Orientering ved utenriksminister Svenn Stray.
2. Eventuelt.

FUNG. FORMANN: Møtet er innkalt etter anmodning fra utenriksministeren i går kveld. Innkallingen ble levert ut i morges. Jeg gjør oppmerksom på at innkallingen til dette møtet er stemplet hemmelig. Jeg beklager å måtte si at møtet er kjent i Stortinget på det nåværende tidspunkt.

Jeg er nødt til å innskjerpe at dette møte er hemmelig, og at det som blir meddelt på dette møte, er hemmelig. Jeg er nødt til å si dette fordi den sak som skal forelegges her, er av den art at det er viktig over et tidsrom å holde dette møtets forhandlinger hemmelig.

(BW)

Sak nr. 1.

Orientering ved utenriksminister Svenn Stray.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Den 20. januar skjedde som dere vet, det at byråsjef i Utenriksdepartementet Arne Treholt ble arrestert på Fornebu av Overvåkingspolitiet. Han var da på vei til Wien for å ha et avtalt møte med representanter for det sovjetiske KGB.

Dette er formodentlig den alvorligste spionhistorie vi har hatt i Norge i etterkrigstiden. Etterforskningen i saken er langt fra avsluttet, og jeg finner i grunnen ikke at det er nødvendig å gå noe særlig inn på detaljer om selve det underliggende forhold, idet det jo er sendt ut relativt fyldige kommunikéer fra riksadvokaten. Det er i grunnen ikke særlig meget jeg, i hvert fall på det nåværende tidspunkt, under noen omstendighet kunne tillegge akkurat til dette. Hvis det er noen som vil ha noen opplysninger, kan man vel heller reise spørsmål under meningsutvekslingen.

Grunnen til at vi har bedt om dette møtet i dag, er at etterforskningen nå er kommet så langt at vi i Utenriksdepartementet i går fikk innstillingen fra Justisdepartementet om hvilke praktiske skritt man mente burde foretas overfor Sovjetunionen og den herværende ambassade i anledning saken. Det jeg derfor først og fremst vil forelegge komiteen, er disse skrittene. De har vært behandlet av Regjeringen på et møte i dag morges, og jeg skal da ganske kort referere dem for dere.

Den sovjetiske ambassadør er innkalt til å møte i Utenriksdepartementet kl. 15.30, og jeg vil da forelegge ham at etterforskningen i Treholt-saken så langt klart viser at tjenestemenn ved den sovjetiske ambassade har opptrådt på en slik måte at det er i strid med reglene i Wienkonvensjonen. Jeg vil også overfor ham på vegne av Den norske regjering avgi en meget skarp protest når det gjelder de forholdene.

Jeg vil videre meget sterkt understreke det store alvor som Den norske regjering knytter til de forhold som er avdekket gjennom saken i sin helhet, og som uten tvil undergraver den tillit mellom våre to land som er en viktig forutsetning for utviklingen av forbindelsene mellom oss, og også understreke at det er den sovjetiske regjering som må bære det fulle ansvar for de skader som er påført forbindelsene.

Det vil ytterligere bli meddelt ambassadøren - og der følger vi helt den innstilling som foreligger fra Overvåkingspolitiet og fra Justisdepartementet - at følgende tjenestemenn ved den russiske ambassade som tjenestegjør der

(BW) nå, vil bli erklært uønsket og må forlate landet: ambassaderåd Leonid A. Makarov, førstesekretær Stanislav I. Tsjebotok, førstesekretær Jurij A. Anisimov, funksjonær Mikhail I. Utkin og funksjonær Anatolij A. Artamonov.

Videre vil det bli tillagt at vi ikke vil tillate at disse fem blir erstattet med fem nye. Det vil altså innebære at antallet tjenestemenn ved den sovjetiske ambassade i Oslo vil bli redusert med 5. Det antall som da vil bli igjen etter at disse fem har forlatt landet, vil altså være det maksimale antall tjenestemenn vi vil tillate ved ambassaden og i handelsdelegasjonen her i landet.

I tillegg vil det bli opplyst at også følgende tjenestemenn som tidligere har tjenestegjort ved den sovjetiske ambassade i Oslo, men som ikke er her nå, vil bli erklært uønsket i Norge: Gennadij F. Titov, Evgenij A. Beljajev, Vladimir I. Zjizjin og Aleksandr G. Lopatin.

Det var de ting som vil bli meddelt ambassadøren. Jeg vil i tillegg til dette gjerne si at vi for øvrig arbeider, i administrasjonen som helhet og selvfølgelig ikke minst i Utenriksdepartementet, med å hjelpe til når det gjelder å kartlegge hvilke skader som man må anta er inntrådt for vårt land i forbindelse med Arne Treholts aktivitet gjennom flere år. Først og fremst er det en gruppe, bestående av representanter for Overvåkingspolitiet, forsvaret og Utenriksdepartementet, som nå går igjennom alt arkivstoff som man mener kan ha betydning for etterforskningen.

Litt senere vil det under ledelse av ambassadør Amlie - som er i Portugal, men som er kalt hjem - bli foretatt en gjennomgåelse av alt det stoff som etterforskningen avdekker, da selvfølgelig også sammenholdt med Utenriksdepartementets arkiver, for å foreta en samlet vurdering av den mer - skal vi si - politiske skade som kan være oppstått for landet ved den aktivitet som Arne Treholt har drevet. Når vi har valgt ambassadør Amlie i Portugal, er det fordi han ledet et tilsvarende arbeid etter at frk. Haavik ble avslørt som spion i 1977.

Endelig har vi i Utenriksdepartementet også i arbeid en gjennomgåelse av alle våre sikkerhetsrutiner på de forskjellige områder, for mest mulig å gardere oss mot at fremtidig skade kan skje. Vi håper naturligvis at noe lignende dette aldri vil inntreffe, men likevel, en slik anledning vil ofte føre til at man gjennomgår alle sine sikkerhetsrutiner for nettopp å treffe alle mulige tiltak for at man, om man får en utro tjener blant seg, i hvert fall kan begrense skadevirkningene så meget som mulig, og naturligvis også med sikte på at man mest mulig skal gardere seg mot utilsiktede lekkasjer av enhver art.

Når det gjelder alt dette arbeidet i Utenriksdepartementet i sakens forbindelse, har vi også nedsatt en overordnet styringsgruppe som består av undertegnede, statssekretæren, utenriksråden og lederen av mitt personlige sekretariat, konsulent Trøysnes, eventuelt med nødvendig assistanse av avdelingssjefene i de forskjellige

(BW) avdelinger - og da naturligvis ikke minst når det gjelder den sentrale del av Arne Treholts virksomhet, lederen for presse- og kulturavdelingen og lederen for økonomisk avdeling, de to avdelinger som Treholt tjenestegjorde i etter å ha kommet hjem fra New York.

Jeg tror jeg begrenser jeg til dette i første omgang, og så står jeg da til disposisjon for å besvare spørsmål så langt det er ønskelig, og jeg vil selvfølgelig gjerne høre ytringer om de tiltak som her er foreslått fra Regjeringens side.

FUNG. FORMANN: Takk til utenriksministeren.

Før jeg gir ordet fritt, vil jeg gjerne si at etter min mening er dette en sak som i første rekke må være Regjeringens sak. Det er etter min oppfatning vanskelig å bedømme saken i det hele for denne komite, og jeg vil i det lengste tro at man kanskje her nøyer seg med å ha fått denne orientering, som det er veldig greit at komiteen har fått, men jeg gir selvfølgelig ordet fritt.

GRO HARLEM BRUNDTLAND: Jeg vil bare bekrefte den oppfatning av situasjonen som formannen nå gav uttrykk for, at det er klart at dette er en sak som Regjeringen må håndtere. Jeg vil også tilføye at jeg for min del har ingen merknader til det vi nå har fått høre.

JOHAN BUTTEDAHL: I likhet med Gro Harlem Brundtland vil jeg også si meg enig i at vi ikke behøver å komme med noen merknader, men hvis formannen tillater det, har jeg noen spørsmål -

FUNG. FORMANN: I begrenset grad, ja. Dersom det går på etterforskningen, vil neppe formannen komme til å tillate det.

JOHAN BUTTEDAHL: Jeg forsøker meg med tre små spørsmål:

Spørsmål 1: Den sovjetiske ambassade her skal reduseres med fem personer. Hvilket antall blir da tilbake?

Spørsmål 2: Hva forventer utenriksministeren av reaksjoner fra sovjetisk side?

Spørsmål 3: Når skal Stenseth tilbake til Moskva?

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Ønsker formannen at jeg skal svare nå?

Med alle kategorier av folk i den sovjetiske ambassade vil det etter at de fem blir utvist og ikke tillatt erstattet, fremdeles være et betydelig antall igjen, nemlig i alt 89 stykker. Forutsatt at det ikke blir noen ombyttinger på dem, vil det så vidt jeg kan se, komme til å være 33 med diplomatisk status og 56 uten diplomatisk status,

Når det gjelder spørsmålet om reaksjonen på dette i Moskva, regner jeg med at det man tenkte på, var reaksjoner i retning av konkrete tiltak. Tidligere var det slik at Sovjetunionen nesten unntaksfritt reagerte med også å utvise noen fra vedkommende land som hadde utvist deres representanter i sitt eget land. Det har også hendt for Norges vedkommende flere ganger tidligere, men siste gang vi utviste noen, skjedde det ikke noen slik gjenutvisning. Hva som vil skje denne gangen, er det ikke godt å si.

Det kan tilføyes, bare for å ha angrepet saken fra den siden også, at det kanskje er noen i offentligheten, noen blant publikum i Norge, som vil si at vi skulle tatt langt flere enn det vi nå gjør, men bare til komiteens informasjon kan jeg opplyse om at vi ikke har tatt noen som det ikke fra norsk overvåkingstjenestes side har vært noe å si på.

Når det gjelder disse fem som nå tas, har man et grunnlag. De har overtrådt det som er gjeldende regler for diplomatisk virksomhet. Skulle vi ha tatt flere, måtte vi ha tatt noen som det ikke gjaldt for. Hvis det skulle bli noen reaksjon med utvisninger i Moskva, vil vi derfor kunne si at det vil være en helt uberettiget utvisning, og vi får i tilfelle se om vi på vår side da skal svare med å foreta oss noe ytterligere. Det får bli noe som vi vurderer nærmere når vi ser hvordan reaksjonen blir.

Når det gjelder ambassadør Stenseth, er forholdet at han etter planen vel skal reise tilbake i slutten av uken. Er det ikke slik, Stenseth?

AMBASSADØR DAGFINN STENSETH: Jo.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Vi har i hvert fall ikke foreløpig bestemt at han skal være her noe lenger. Om det vil endre seg noe etter at jeg har møtt den russiske ambassadør i dag, er det også umulig å si noe om.

HANS HAMMOND ROSSBACH: Utenriksministeren understreket at dette var den alvorligste spionsak etter krigen. Jeg har ingen merknad til det som utenriksministeren sa, men bare for min egen orientering vil jeg gjerne vite hvordan denne utvisningen i styrke står i forhold til tidligere utvisninger. Kan det sies noe om det?

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Skulle man sammenligne med noe, måtte det vel for så vidt være med Haavik-saken. Da ble det vel utvist seks stykker, hvorav en allerede var reist, og en var en Tass-journalist. Og så var det Titov, som ikke ble utvist i forbindelse med saken, men som vi vel nærmest får si reiste etter en slags antydning om at han kunne risikere å bli utvist. Men han ble altså ikke utvist.

Situasjonen forrige gang var litt annerledes fordi den gangen skjedde selve det fysiske i Norge. Da ble fr. Haavik grepet in flagranti, om man må bruke det uttrykket, sammen med to fra den sovjetiske ambassade, og det var derfor annerledes enn denne gang.

Vi har ikke avgjort antallet i relasjon til om det skal være en sterk eller mild reaksjon. Derimot har vi tatt de som man i øyeblikket kan si har forbrudt seg på det diplomatiske plan. Men det er en ting som er en betydelig skjerpelse i forhold til forrige gang, at Sovjetunionen ikke får lov til å erstatte disse fem som forsvinner, med nye folk - at man begrenser selve antallet. Jeg skulle kanskje tro at det vil nok Sovjetunionen føle som en relativt sterk reaksjon.

FUNG. FORMANN: Flere har ikke bedt om ordet.

Er det noen som forlanger ordet under punkt 2, Eventuelt? - Det er ikke skjedd.

Før møtet heves, innskjerper formannen igjen hemmeligholdelsen av dette møtet. Alle medlemmer skjønner nå at det er en viktig del av det som skal skje senere i ettermiddag.

Møtet hevet kl. 14.25.
